

Sociale slagsider

I 2015 lancerede UNICEF en lille psykedelisk perle af en tegnefilm. En mand, Mr. Poo, vågner op med dårlig mave. Han sveder, han er træt og i baggrunden hører vi pruttelyde. Mr. Poo vakler hen mod døren, mens kendingsmelodien starter: *First thing in the morning, what do I see/ a pile of shit staring at me...*

Udenfor huset venter et fækalt mareridt. Mr. Poo jages gennem gaderne af store ekskrementer med arme og ben. De danser på tagene og stopper trafikken, de har overtaget byen. Til sidst bygger borgerne et kæmpe lokum, klæder sig ud som afføring og lokker alle byens plageånder til et "Poo Party". De kravler op af kummen som lemminger og forsvinder ned i hullet.[\[1\]](#)

Enhver som har rejst i Indien ved, at hygiejne er et massivt problem. Urenheden har mange kilder, men den største er de 600 mio. mennesker, der hver dag besørger i det fri (også kendt som "open defecation"). De gør det på marker, bag træer, langs jernbanesveller og i vandløb. Resultatet er – som vist i filmen – at der er afføring overalt, med deraf følgende lugtgener, vira, bakterier og indvoldsorme. Der er fæces i vandet og på hænder. Det slæbes ind i huse og ender i maden. Derfor har Indien verdens største forekomst af mave/tarm-sygdomme.

Konsekvenserne er katastrofale, især for børnene. Diarré fører til manglende optag af næring, som giver høj børnedødelighed og udbredt misvækst, hvilket fører til kroniske skader på immunforsvar og nedsatte kognitive evner. Da kvinder med lav vækst ofte føder svagelige børn, videreføres byrden til efterfølgende generationer. Dertil kommer en social slagside, som især rammerne pigerne. Ofte har skolerne ingen pigetoiletter, og det betyder, at mange piger afslutter deres skolegang i 7. klasse. Pigerne tør ikke bevæge sig ud i det fri af frygt for overgreb og deres landsbyer ligger flere

kilometer væk. Selv hér kan de ikke vide sig sikre. Af hensyn til blufærdighed må mange vente til efter mørkets frembrud, men så lurder risikoen for voldtægt og slangebid. Et simpelt toilet ville løse disse problemer.

Mohandas Gandhi udtalte, at renlighed var vigtigere end uafhængighed, og derfor var det også passende, at statsminister Modi lancerede sin *Swacch Bharat*-kampagne for "Et rent Indien" på Gandhis fødselsdag den 2. oktober 2014. Modi proklamerede, at han inden Gandhis 150 års fødselsdag i 2019 – som sjovt nok er et valgår – ville sætte et punktum for *open defecation* i Indien. I bedste Gandhi-stil lagde han ud med det personlige eksempel, og svingede kosten på et fortov i Delhi foran en samlet presse. Men ellers har hans tilgang været mere Nehruviansk. Først lagde han sig ud med den hindunationale højrefløj med en bemærkning om, at han ville bygge "toiletter før templer". Dernæst anlagde han en klassisk centralistisk produktionsmodel: 120 mio. nye toiletter skulle bygges på 60 måneder, cirka én i sekundet, døgnet rundt.

Og heri ligger den største kritik af Modis kampagne. Dårlig hygiejne og besørgelse i det fri er et kulturelt problem, som selv det største antal toiletter ikke kan løse. Mange indere foretrækker simpelthen *open defecation*. I en undersøgelse af flere tusinde nordindiske familier, fortsatte over halvdelen af de adspurgte med at praktisere åben besørgelse, på trods af at de havde modtaget et toilet fra myndighederne. Her var Modis toiletter kun relevante for de gamle, kvinderne og de handikappede. En varig løsning på problemet kræver holdningsændringer, og det arbejde sker på græsrodsniveau. Der er ingen nemme løsninger.

I dette kapitel stilles der skarpt på de sociale kår for den brede befolkning, især uddannelse og sundhed, som nok må betegnes som to sorte kapitler i det moderne Indiens historie. Hvordan har uddannelse og sundhed – eller mangel på samme – præget Indiens udvikling generelt? Hvordan har 25 års økonomisk vækst påvirket forholdene? Og ikke mindst, hvordan

tegner fremtiden?

En tvivlsom ære

I 2013 udkom bogen *An Uncertain Glory*, skrevet af Indiens nobelpristager i økonomi, Amartya Sen, og Jean Drèze, en belgisk født sociolog med indisk statsborgerskab. De to forskere gjorde status over 20 års liberalisering og økonomisk boom, hvor historisk høje vækstrater havde 3-doblet Indiens BNP per capita.[\[2\]](#) Hvordan havde den store vækst og velstand påvirket den brede befolknings socioøkonomiske virkelighed?

På overfladen var alt godt. Indien var rigere end nogensinde og de fleste nøgletal var i bedring: Folk levede længere og kvinderne fik færre børn. Flere børn overlevede fødslen og flere blev vaccineret. Flere unge kunne læse og skrive og færre var underernæret. Udviklingen blev samlet i én statistik, det markante fald i antallet af indere, der befandt sig under den officielle fattigdomsgrænse, fra 50% i 1993/94 til 34% i 2009/10. På 20 år havde markedsøkonomiens usynlige hånd løftet flere fattige ud af armod, end det var lykkedes den ellers så velmenende socialisme på 40 år. Det var i hvert fald den generelle fortælling fra en bred front af forskere og liberale meningsdannere.

Sen & Drèze mente noget andet. Tallene forbundet med "fattigdomsgrænsen" var korrekte men misvisende, for grænsen var absurd lav. Ifølge den såkaldte Tendulkar-rapport var man fattig, hvis man havde et dagligt forbrug på under 27 rupees i landområderne og 33 rupees i byzoner (mellem 2½ og 3½ kroner om dagen). Dét skulle så dække alle livets forhold, fra kost og logi til uddannelse og sundhed og tøj på kroppen. Et nærmere eftersyn af budgettet viser, at de fattige dermed havde råd til reparation af en enkelt flipflip-strop om måneden (10 rupees), én aspirin om dagen (40 rupees) og én enkeltbillet hver tredje dag til en kortere bustur (30 rupees). Men så var der heller ikke råd til husleje.

Dermed omfattede den officielle fattigdomsgrænse dem, som var ekstremt fattige, og det store fald fra 50% til 34% skyldtes, at en stor del af befolkningen kun lige akkurat havde løftet sig over grænsen. Hvis man fordoblede den lave sats til hhv. fem og syv kroners forbrug om dagen, ville det store fald være mindre prangende, fra 86% fattige i 1993/93 til 80% i 2009/10. [\[3\]](#)

Værst står det til i de såkaldte BIMARU-stater (Bihar, Madhya Pradesh, Andhra Pradesh, Rajasthan og Uttar Pradesh), samt de to Adivasi-stater Chhatisgarh og Jharkand, der til sammen huser over halvdelen af Indiens befolkning. Her svarer de generelle livsvilkår til forholdene i de 27 fattigste afrikanske lande. Bihar er cirka på niveau med krigsplagede Congo. [\[4\]](#)

Samtidig påpegede Sen og Drèze, at Indien i langt mindre grad end de omkringliggende lande havde formået at løfte den brede befolkning ud af fattigdom, på trods af at deres økonomisk vækst havde været stærkere. De sammenlignede Indiens relative placering på 12 udvalgte nøgletal i forhold til de øvrige sydasiatiske lande, og konstaterede at Indien på næsten alle punkter var sejlet agterud fra 1990 til 2011. I 1990 lå Indien på en samlet andenplads, kun overgået af Sri Lanka. I 2011 var Indien sunket ned på en næstsidste plads, kun Pakistan klarede sig dårligere (se tabel 1). Det eneste område, hvor Indien nød større fremgang end de andre, var i udviklingen af BNP per capita, og netop dét var Sen & Drèzes pointe: Indiens nye velstand var ikke kommet de fattige til gode. Der var tale om en "Uncertain Glory". [\[5\]](#)

[\[1\]](#) Filmen kan ses på www.youtube.com/watch?v=_peUxE_BKcU

[\[2\]](#) Fra 1990-2011 voksede Indiens BNP per capita fra 1.193 til 3.203 dollars målt på købekraft (PPP) i 2005 dollars (Sen & Drèze, *An Uncertain Glory*, s. 55). I løbende dollars over samme periode steg Indiens BNP per capita fra 375 til 1.455 (Verdensbanken).

[\[3\]](#) Sen & Drèze: *An Uncertain Glory*, s. 20-32.

[\[4\]](#) Sen & Drèze: *An Uncertain Glory*, s. 73-75. Sammenligningen bygger på et Multi-Poverty Indeks (MPI), der samler en række nøgletal i ét tal.

[\[5\]](#) Sen & Drèze: *An Uncertain Glory*, s. 57.